

EGY ÉS MÁS A SZOKOLYAI ANDERKO ISTVÁNT ILLETŐ ADATOKRÓL.

Mióta a Theologiai Ismeretek Tára közreadta az 1647. és 1648. években külföldi időzése alatt szorgalmas irodalmi munkásságot folytató Szokolyainak életrajzi adatait, az Irodalomtörténeti Közlemények 1910. évi folyamában két cikk is foglalkozott ugyanezzel a feladattal, még pedig abból kiindulva, hogy a *Magyar írók élete és munkái* c. kiadvány teljességgel nem közöl róla életrajzi adatot. Ezt a mulasztást magam is különösnek találok, mikor ennek máskülönbben rendszeresen használt forrása volt a *Theologiai Ismeretek Tára* azokra az írókra nézve, akik a szükségszerűen felállított mértéknek megfelelően, helyet foglaltak ez utóbbiban.

Az említett két cikknek időrendben másodikáról csupán annyi lehet a mondanivaló, hogy egy 1902-ben és egy 1907-ben, tehát a Theologiai Ismeretek Tárának a megjelenése után közzétett adaton kívül kizárólag olyan adatokat sorol fel, amelyek abban már tíz évvel azelőtt értékesítve voltak, de ez a cikk még az ott meglevőket is hiányosan újítja fel, sőt részben hibásan is. Hiányosan még ott is, ahol az egyik újabb adatból magából levonható lett volna egy okszerű következtetés, t. i. az, hogy ha franekeri tanár elnöklete alatt disputatiót tartott valaki, akkor eo ipso hallgatójának is kellett lennie az odaváló egyetemnek, amint az egyébiránt régen meg is volt írva a Theologiai Ismeretek Tárában a beiratkozás időpontjával együtt.

Ám a másik cikk elmaradhatatlanná tesz némely ellenvetéseket. A cikk írója Benkő Józseftől vett egyes adatok alapján azt igyekszik kimutatni, hogy élete utolsó szakában Erdélyben lelkészkedett Szokolyai és pedig előbb mint Bethlen János udvari papja, 1699-től meg mint egymásután három tekintélyes egyházközség lelkésze, egyszersmind mindhárom helyen az ottani egyházmegyék esperesi tisztségét is viselve, egészen 1720 nyarán bekövetkezett haláláig.

Csakhogy ezek az erdélyi adatok már javarészükből ismeretesek voltak,¹ még mielőtt megírtam volna a *Theologiai Ismeretek Tárának* Szokolyairól szóló cikkét. Sőt rajtok kívül is ismeretes volt még egynehány, ami mind Szokolyai István nevű papi emberekre vonatkozott. Egy Szokolyai István ugyanis 1720-ban, 1730-ban, 1731-ben és 1735-ben sajsószentpéteri lelkészséget meg borsod-gömör-kishonti esperességet viselt, — egy 1717 előtt komáromi, egy pedig 1723-tól 1725-ig nagykállói rektorságban működött, — egyet a 17. század utolsó évtizedében Homonnára választottak lelkésznek, körülbelül azt, aki 1692-ben 26 éves korában a leideni egyetemnek lépett a hallgatói közé s még abban az évben az utrechti egyetemre iratkozott be, azelőtt pedig a sárospataki iskolában tanult s ott seniorságig vitte, 1689-ben pedig Miskolcra ment rektornak,² — egy 1674-ben gombai, egy ugyanakkor szabad-

¹ Benkő: *Transsilvania*... II. k. 1833. 189. és 412. l.

² Ugyanez lehetett az is, aki egy új adatból kitetszőleg 1716 végén a szintén zemplénavármegyei Vásárhelyen lelkészkedett (Magyar Protestáns Egyháztörténeti Adattár 1929. 136. l.) és így talán nem azonos a későbbi borsod-gömör-kishonti esperessel.

szállási pap volt, — egyet 1666-ban Sarkadkeresztúrra szenteltek föl papnak. Azután, de még a szóbanforgó cikkek megjelenése előtt ismeretessé vált az is, hogy egy Szokolyai Istvánt 1689-ben Nagybányán praeciptori hivatalra alkalmaztak, minden bizonnyal azt, aki ott a megelőző évben iratkozott be diáknak.¹

Azonban vagy semmiesetre sem az 1648-ban megjelent könyvek szerzője volt ezek tetemes része, vagy pedig teljesen bizonytalan, hogy a többiek közül is lehetett-e azonos valamelyik övele? Az Erdélyben hivataloskodó p. o. kétségtelenül más személy, hiába tartja vele egynek a Benkő adataira támaszkodó cikkíró. Az író Szokolyai ugyanis a leideni egyetemi anyakönyvnek a második cikkfő előtt is ismeretlenül maradt adata szerint 1620-ban, vagy legkésőbb 1621-ben született.² Még ha egyazon helyen működött volna állandóan, talán elhihetnők, hogy reá tartozik az erdélyi adatok megfelelően redukált része, de hogy egy nyolcvan, pláne kilencven éven felüli aggastyánt Erdélynek olyan előkelő egyházközségei sorra választgassanak meg lelkészöknek, mint a székelyudvarhelyi, majd a marosvásárhelyi, nemcsak, hanem mindenütt a legelső nyíláskor esperesnek is megtegyék az illető egyházmegyék, utoljára legalább is kilencvenöt éves korában: ez annyira képtelenség, hogy ennek már egymagában véve is a helyes nyomra kell vala igazítania a vele foglalkozókat. Mert tudvalevő dolog ugyan, hogy Patai Baracsi János az alsódunamelléki egyházkerületben, Zoványi P. György pedig a tiszántúliiban még száz éven felüli korban is püspökösködött, ámde az egyik majd nem negyven évig, a másik hasonlóképen több mint harminc évig töltötte be ezt az állást, amelyből nem volt szokás kidobálni őket elvéhenedésük idején sem. Bezzeg Hodosi Sámuel, aki ötvennyolc éves korában foglalt el lelkészi hivatalt a tiszáninneni egyházkerület területén, ambár azelőtt a dunántúli kerületben püspöki tisztet viselt már, új helyén nem bírta többre vinni egyházmegyei tanácsbírósnál, pedig kilencvennégy évet ért meg s persze még tanácsbíróvá sem ily vénen tették meg.

Már csak ennél fogva is más Szokolyainak kellett annak lennie, aki ekkora sikereket ért el Erdélyben az esperesi állások megnyerése körül, nem pedig annak, ki rövid ideig tartó irodalmi munkásságán kívül egy, az ő személyével erősen egybekapcsolódó debreceni kollégiumi lázadásról emlékezetes, s ezt követőleg aztán egy újabban napfényre került adat szerint debreceni tanárból hamarosan, már 1649-ben berettyóújfalusi lelkész lett.³ Hogy ettől különböző személyt kell látnunk a későbbi erdélyi szereplésében, arra nézve minden kételyt eloszlat ez utóbbinak az a gyászverse, melyet 1716-ban annak a Pápai Páriz Ferencnek a halálára írt, aki neki «valaha az enyedi kollégiumban igen kedves tanítója, legújabbán pedig nagyrabecsült sógora» volt.⁴ Már pedig csak 1667-től 1672-ig, azután meg 1680-tól tanít-

¹ Thurzó Ferenc: *A nagybányai ev. ref. főiskola története.* 1905. 38. és 83. l.

² *Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde* N. F. XVI. k. 212. l.

³ *Debreceni Protestáns Lap* 1917. 177. l.

⁴ *Justissima Adorea...* Kolozsvár, 1717. B. 2. levél utólapja.

hatta őt Nagyenyeden Pápai s korántsem valamikor 1644 előtt, amikor Pápai meg sem született még s a versíró szintén nem születhetett még meg.

Ez a Szokolyai bizonyára az volt, aki az oderafrankfurti egyetemanyakönyvének kinyomtatott másolatában a német szem kibetűzése szerint mint «Stephanus Scokotzai Transylvanus» fordul elő s 1697 júniusában iratkozott be erre az egyetemre,¹ míg 1698 aug. 10-én a franekeri egyetemenek lett hallgatója, mint «Stephanus A. Szokolyai».² Megerősíti ezt a föltevést az a körülmény, hogy épen erdélyi volt az illető, aki — úglátszik — Bethlen Jánosnál (nem a történetíró kancellárnál, hanem unokájánál) való udvari papságából, ebből a jobbára átmeneti természetű hivataloskodásból ment ki külföldre s miután ott mintegy két évet töltött, közvetlenül a nagybaconi lelkészre jött haza.³ Az azonban nem lehetetlen, hogy fia volt az irodalommal foglalkozó Szokolyainak, akinek családi neve nemkülönben A. betűvel kezdődött és aki későbbi, eddig ismeretlen, illetőleg bizonytalan pályáját meglehet, hogy Erdélyben futotta be. Erre vallana legalább Benkőnek az az adata,⁴ mely szerint az ...*Áhítatos könyörgések* c. könyvének 1672-iki kolozsvári kiadását Bethlen János kancellárnak ajánlvanyomatta ki. Ez ugyan sem a régebben egyedülinek gondolt múzeumi csonkapéldányból, sem a magánkézben levő teljes példány könyvészeti leírásából⁵ nem igazolható, de talán egy más, jelenleg ismeretlen kiadással tévesztette össze Benkő. Sőt még ha ez sem történt meg, akkor is elhíhető, hogy csakugyan Erdélybe került valamikor.

Ki kell végül fejeznem a feletti sajnálkozásomat, hogy habár a *Theologiai Ismeretek Tárának* az író Szokolyairól szóló cikke óta ez immár a harmadik, specialiter róla tárgyáló közlemény, még mindig alig áll valamive előbb őt illető tudásunk, mint évtizedekkel ezelőtt. Hogy azonban ne maradjak pusztán negatívumnál, ha egyik cikk sem járult szerzőjétől talált új adattal az ő megismeréséhez, legalább fölelevenitek egy új adatot, melyet egy más cikkemben magam tettem közzé.⁶ A Triglandius leideni egyetemi tanár által *In confessionem et apologiam remonstrantium* címmel tartott értekezés-sorozat folyamán 1648. március 5-én Szokolyai A. István szerepelt respondensként, de ez az értekezés épenúgy nem az ő szellemének, hanem az elnöklő professzorének a terméke, mint a *Theologiai Ismeretek Tárában* felsorolt négy és az *Erdélyi Múzeum* 1907. évi folyamában említett egy értekezés, habár címlapjokon az ő neve is olvasható, természetesen nem szerzői minőségben.

ZOVÁNYI JENŐ.

¹ *Protestáns Szemle* 1889. 192. l.

² *Történelmi Tár* 1886. 800. l.

³ Az itt elmondottakat lényegökben megerősíti Hermányi Dienes József emlékirata is.

⁴ *Transsilvania*. II. k. 190. l.

⁵ *Magyar Könyvszemle* 1912. 173. l.

⁶ *Theologiai Szaklap* 1916. 55. l.